

VEIKSMŲ ATPAŽINIMAS KAIP *VIRTUS DORMITIVA*

Vilius Dranseika

Vilniaus universiteto Filosofijos fakulteto

Filosofijos istorijos ir logikos katedra

Universiteto g. 9/1, LT-01510 Vilnius

Tel. (370 5) 266 76 17

El. paštas: vilius.dranseika@fsf.vu.lt

Straipsnyje siūlomos konceptualios priemonės, leidžiančios formuluoti tvirtinimą, kad tose socialinių mokslų filosofijos teorijose, kuriose veiksmų atpažinimas yra laikomas metodologiniu socialinio aiškinimo pagrindu, jis yra traktuojamas kaip „virtus dormitiva“. Tuomet veiksmų atpažinimas gali būti suprantamas kaip tiesioginė veiksmų tipų įžvalga elgsenoje arba neapibrėžta, holistinė veiksmų interpretavimo procedūra. Abiem atvejais susiduriama su neskaidrios ir toliau neaiškinamos pažįstančiojo episteminės galios postulavimu. „Virtus dormitiva“ problema tampa ypač aštri, jei pripažįstame veiksmo atpažinimo problemas metodologinį pirmumą prieš veiksmo aiškinimo problemą¹.

Pagrindiniai žodžiai: veiksmų atpažinimas, veiksmų aiškinimas, veiksmų tipai ir atvejai, socialinių mokslų filosofija.

*Doktus doktor mane klausia,
Kokios priežastys padaro,
Kad opijas miegą varo.*

Į šitai respondeo

Kvia est in eo

Virtus migdityva.

Štai kodėl jis migdo

Sutvėrimą gyvą.²

Molière'o komedijos „Tariamasis ligonis“ herojus Arganas, per medicinos egzaminą paklaustas, kodėl opijus migdo, paaiškina:

¹ Straipsnis parengtas panešimų, skaitytų Vilniaus universiteto Filosofijos istorijos ir logikos katedroje ir Lietuvos mokslo istorijos ir filosofijos bendrijos konferencijoje *Scientia et Historia*–2009, pagrindu. Autorius dėkoja už pastabas ir diskusijas katedros nariams ir konferencijos dalyviams. Atskiros padėkos už vertingus straipsnio juodraščio komentarus nusipelno Ieva Vasilionytė, Kęstas Kirtiklis ir Vytis Silius.

² Vertė Juozas Urbšys. Molière. 1998. *Komedijos: Miestelėnas bajoras; Skapeno klastos; Tariamasis ligonis* (vertė Juozas Urbšys, Ramutė Ramunienė). Vilnius: Baltos lankos, p. 239.

todėl, kad jis turi „migdymo galią“ (*virtus dormitiva*). Šis terminas mokslo filosofijoje tapo bendrinium žodžiu, žyminčiu tokius tuščius aiškinimus, kuriuose *explanans* ir *expalanandum* iš esmės sutampa – y sukelia *x*, nes *y* yra tai, kas sukelia *x*, nes *y* turi *x* sukėlimo galią. Šiame straipsnyje ketinama pasiūlyti konceptualių priemonių, leidžiančių formuluoti tvirtinimą, kad tose socialinių mokslų filosofijos teorijose, kuriose veiksmų atpažinimas yra laikomas metodologiniu socialinio aiškinimo pagrindu, jis yra traktuojamas kaip *virtus dormitiva*, ir taip pat tikimasi suteikti šiam tvirtinimui šiek tiek pagrindo.

Kai sakau, kad veiksmų atpažinimas yra metodologinis tam tikros pažintinės veiklos pagrindas, turiu omenyje, kad ta veikla negalėtų be jo sėkmingai vykti. Tai

nerieškia, kad veiksmų atpažinimas yra vienintelė būtina tokios veiklos sąlyga – straipsnyje aptariamas tvirtinimas yra neutralus socialinių mokslų filosofijoje gerai žinomų veiksmo ir struktūros, individualizmo ir holizmo dichotomijų atžvilgiu³. Šiuo atveju pripažinti veiksmų atpažinimo metodologinį pamatinumą reiškia ne tvirtinti, kad visus socialinius reiškinius galima redukuoti į veiksmus ar kad fundamentaliausi socialinių mokslų aiškinimai yra veiksmų aiškinimai⁴, o pripažinti, kad neįmanoma iš socialinių mokslų aiškinimų pašalinti (individų ir grupių⁵) veiksmus žyminčių terminų. Arba, Willardo Van Ormano Quine'o žodžiais, kad pripažindami socialinių mokslų aiškinimus „ontologiškai įsipareigojame“ veiksmams. Svarbu pabrėžti, kad pripažįstant konkretų aiškinimą įsipareigojama konceptualiomis priemonėmis užčiuoptiems, konkrečiu žodžiu ar žodžių junginiu įvardytiems veiksmams.

Amerikiečių filosofas Johnas Searle'as straipsnyje „Kalba ir socialinė ontologija“ teigia, kad „[J]ei kalbame apie socialinius mokslus, socialinė ontologija yra pirmesnė už metodologiją ir teoriją. Ji yra pirmesnė ta prasme, kad jei aiškiai nesuprantame tiriamų reiškinių prigimties, vargu ar galėsime sukurti šiems tyrimams tinkamą metodologiją ir teorinį aparatą“ (Searle 2009:

³ Plačiau apie šių dichotomijų vietą socialinių mokslų filosofijoje žr. (Hollis 2000).

⁴ Pvz., „[Veiksmas] yra fundamentalus socialinio mokslo nagrinėjamas vienetas“ (Sheldon 2001: 31). „[V]eiksmas“, arba „interakcija“, yra pamatinis socialinių mokslų ir humanistinių disciplinų tyrinėjamas elementas, lygiai kaip „medžiaga“ yra fizikos, o „gyvybė“ – biologijos mokslų [pamatinis elementas].“ (Barber 1990: 247).

⁵ Naudingą grupių kaip veikėjų problemos apžvalgą žr. (Pettit 2009).

9). Searle'as savo analizėje daugiausia dėmesio skiria tokių socialinių institutų kaip pinigai ar pilietybė analizei. Šiame straipsnyje bus kalbama apie veiksmus⁶.

Veiksmų tipai ir atvejai

Pradžioje – keletas terminologinių pastabų. Patogus būdas konceptualizuoti veiksmus yra suvokti juos kaip konkrečius individus (įvykius, užimančius tam tikrą vietą erdvėje ir laike), kurie yra specifikuojami pateikiant tinkamas jų deskripcijas. Veiksmus aprašančių sakinių loginėje gramatikoje deskripcijos funkcionuoja kaip predikatai, žymintys konkrečių veiksmų savybes. Įprastai deskripcijų parinkimas nėra arbitralus – ar tam tikra deskripcija gali būti pagrįstai priskirta konkrečiam veiksmui, yra faktinis klausimas. Sakykime, jei ta pati deskripcija (pvz., „bėgimas“, „dėrėjimasis“, „vėliavos išniekinimas“) tinka dviem atskiriems veiksmams, tai tie du veiksmai yra to paties veiksmo tipo (*action-type*) atvejai (*act-tokens*)⁷. Pasitelkę šias sąvokas galime klausti, koku būdu ir koku pagrindu veiksmo atvejus galima kategorizuoti kaip priklausančius tam pačiam ar skirtingiems veiksmo tipams, arba – kas iš esmės yra tas pats – kaip veiksmo atvejams yra priskiriamos deskripcijos.

Veiksmų tipologizavimo kriterijų problema

Štai keletas kriterijų, galinčių lemti veiksmo priskyrimą vienam ar kitam tipui (ži-

⁶ Veiksmo filosofijos problemų tyrimo Lietuvoje apžvalgą žr. (Dranseika 2008).

⁷ Arba, jei vartosime Georgo Henriko von Wrighto (1951) terminus, – kad du individualūs veiksmai (*act-individuals*) yra to paties veiksmo (*act*) instanciacijos.

noma, būtų galima pateikti daug ilgesni sąrašą):

- a) bendri išoriniam stebėjimui prieinami elgsenos požymiai (pvz., *bėgti* – greitai judėti tam tikru būdu dėliojant kojas);
- b) galiojančios taisyklės (pvz., kortos įsikšimas į rankovę yra *sukčiavimas* tik tam tikrų žaidimo taisyklių kontekste ir tik žaidimo metu);
- c) veiksmo padariniai (pvz., dūris peiliu yra *nužudymas* tik tada, jei per tam tikrą laiką nuo šio dūrio auka miršta ir dūrį su mirtimi galima susieti priežastine grandine);
- d) veikėjo socialinis vaidmuo (pvz., tam tikro rašto paskelbimas yra *atskyrimas nuo Bažnyčios*, tik jei tą raštą paskelbia tam įgaliojimus turintis dvasininkas);
- e) veikėjo intencijų turinys (pvz., neteisingos informacijos pateikimas yra *melavimas* tik tada, jei veikėjas turi ketinimą suklaidinti. Jei jis tokio ketinimo neturi, tai jis ne meluoja, o *klysta* arba *sako netiesą*);
- f) veikėjo santykis su veikiamu žmogumi (pvz., *vagystė* yra kitiems priklausančio turto pasisavinimas).

Šiuo atveju mums svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad, pirma, nė vienas šių kriterijų nėra pakankamas. Pavyzdžiui, jeigu iš dviejų dūrių peiliu (kriterijus (a)) tik vienas baigiasi aukos mirtimi (c), tai tik vienas iš šių dūrių yra nužudymas. Arba – iš dviejų dėl gydytojo veiksmų ištikusių mirčių (c) tik viena bus traktuojama kaip nužudymas, jei vienu atveju gydytojas vykdė savo ketinimą sukelti paciento mirtį, o antruoju atveju mirtis ištikio dėl natūralios su chirurgine operacija susijusios rizikos (e).

Antra, nė vienas šių kriterijų nėra būtinas. Pavyzdžiui, jei du visiškai skirtingi (pagal kriterijų (a)) veiksmai sukelia kito asmens mirtį (c), jie abu yra nužudymai. Arba, jei sudeginama valstybinė vėliava ir koks nors kitas audeklo gabalas, tai turime du skirtingų tipų veiksmus, jei vadovaujamės taisyklėmis, apibrėžiančiomis tokius veiksmus kaip valstybinio simbolio išniekinimas (b), ir du to paties veiksmo tipo atvejus, jei vadovaujamės kriterijumi (a).

Taigi, nė vienas iš pirmiau paminėtų kriterijų nėra nei pakankamas, nei būtinas. Padėtį dar labiau sunkina įvairios filosofų pastebėtos veiksmo tipams priskirtų veiksmų savybės. Paminėsiu tris:

- I. Jeigu veiksmas A ir veiksmas B yra x tipo veiksmai ir A yra y tipo veiksmas, tai nebūtinai B yra y tipo veiksmas. Čia tinka ankstesnis pavyzdys apie du dūrius peiliu ir vieną nužudymą.
- II. Jeigu veiksmas A priklauso tipams x ir y, tai gali būti, kad veiksmą, aprašytą kaip x, galima paaiškinti aprašant jį kaip y, tačiau negalima veiksmo, aprašyto kaip y, paaiškinti aprašant jį kaip x. Pavyzdžiui, „groju dūdele tam, kad pasirengčiau koncertui“ yra geras aiškinimas, o „rengiuosi koncertui tam, kad gročiau dūdele“ – ne.
- III. Kiekvienas veiksmo tipas turi savus priežastinių grandinių tinkamumo ir netinkamumo (*deviance*) kriterijus, tad nėra bendros procedūros, leidžiančios atskirti veiksmus nuo tiesiog įvykių (Tännsjö 2009).

Pirmiau minėtos aplinkybės leidžia daryti prielaidą, kad nėra bendro kriterijaus, leidžiančio (bet kurių veiksmų atveju) nu-

statyti, ar du veiksmai yra to paties tipo veiksmai (arba nustatyti, kad veiksmas priklauso tam tikram tipui). Kitaip tariant:

- (1) Nėra apibrėžtos procedūros, leidžiančios sužinoti, ar veiksmas priklauso tam tikram tipui.

Vis dėlto, nors joks kriterijus nėra pakankamas ar būtinas apskritai, iš patirties žinome, kad konkrečių veiksmų atveju mes galime atpažinti veiksmą, nustatyti jo tipą. Galime argumentuoti, kodėl veiksmą priskyrimė vienam ar kitam tipui (ypač tai ryšku teisinėje argumentacijoje). Tačiau tokiu atveju susiduriame su problema – bent jau psichologine prasme: paprastai sugebame atpažinti veiksmus, tačiau negalime eksplicitiškai išdėstyti taisyklių, kuriomis vadovaudamiesi tai sugebame. Galbūt problema yra dar gilesnė: kriterijus, pagal kurį veiksmą priskiriame tam tikram tipui, nėra nepriklausomas nuo paties priskyrimo konkrečiam veiksmų tipui – norėdami parinkti veiksmo tipologizavimo kriterijų, turime jau būti priskyre veiksmą tam tikram tipui, bet to negalime padaryti nežinodami kriterijaus.

Veiksmų atpažinimas ir veiksmų aiškinimas

Problema dar labiau paaštrėja, jei pripažįstame, kad metodologiniu požiūriu veiksmo atpažinimas – nustatymas, ką daro žmogus, – negali būti vėlyvesnis už nustatymą, kodėl jis tai daro (dėl kokių priežasčių, kokių tikslų siekdamas). Tai yra jei pripažįstame veiksmo *atpažinimo* problemos metodologinį pirmumą prieš veiksmo *aiškinimo* problemą (arba galbūt šių dviejų problemų

vienaėiliškumą, jei pripažįstame, kad šie du procesai gali būti susipynę⁸).

Antra, veiksmo atvejo aiškinimas yra aprašyto, veiksmo tipui priskirto veiksmo aiškinimas. Mūsų kalba neleidžia veiksmo atvejų nagrinėti nepasitelkiant veiksmo tipų. Nurodant konkretų veiksmo atvejį mums tenka naudotis aplinkybėmis sukongretintu veiksmo tipu (pvz., „vakarykštis bėgimas“, „Kenedžio nužudymas“). Atrodo, kad veiksmo tipai yra ne indukciškai iš veiksmo atvejų sudarytos kategorijos, o veikiau priešingai – elgsenos atvejų kategorizavimo priemonės.

Idėja apie metodologinį veiksmo atpažinimo ir veiksmo aiškinimo eiliškumą yra dažna socialinių mokslų filosofijos tekstuose. Tiesa, paprastai veiksmo atpažinimas tiesiog paminimas kaip būtina aiškinimo sąlyga, bet plačiau neanalizuojamas – susitelkiama į veiksmo aiškinimo problemas⁹. Iliustracijos dėlei parodysime, kaip šią atpažinimo ir aiškinimo skirtį conceptualizuoja du socialinių mokslų filosofai – Maxas Weberis ir Georgas Henrikas von Wrightas.

Weberis savo 1922 metų veikale *Ekonomika ir visuomenė* atskiria *spontanišką (aktuelles)* ir *aiškinamąjį (erklärendes)* supratimą¹⁰. Pirmasis yra tiesioginė duoto

⁸ Čia galima paminėti, kad veiksmo redeskripcija, jeigu ji atskleidžia tikslą, dėl kurio veiksmas ir buvo inicijuotas, gali būti ir veiksmo paaiškinimas (Taylor 1964: 37), pavyzdžiui, kai veiksmui, anksčiau aprašytam kaip „šokis“, mes priskiriame naują deskripciją – „mėginimas atkreipti Petro dėmesį“.

⁹ Straipsnio autoriui kol kas nepavyko nei socialinių mokslų filosofijos, nei kognityvinių mokslų literatūroje rasti bent kiek išsamesnės veiksmo atpažinimo problemos analizės.

¹⁰ Angliškaime veikalo leidime verčiama *direct observational understanding* ir *explanatory understanding* (Weber 1978: 8).

veiksmo subjektyvios prasmės pagava. Tai kartu yra veiksmo atpažinimas elgsenoje – suvokimas, kad tai, ką stebime, nėra tiesiog judesiai, o kryptinga, veikėjui subjektyvią prasmę turinti elgsena, t. y. veiksmas – ir jo įvardijimas. Antrasis yra veiksmo motyvo supratimas, „kai veiksmas yra įtraukiamas į pažinimą ir daugiau aprėpiantį prasmės kontekstą [Sinnzusammenhang]“ (Weber 1978: 8). Weberis pateikia tokią pavyzdį:

„Be to, kad malkų skaldymą ar taikymąši šautuvu suprantame tiesiogiai, stebėdami [t. y. spontanišku supratimu, matydami veiksmą kaip malkų skaldymą, kaip taikymąši šautuvu – *V.D.*], jį taip pat suprantame motyvo požiūriu, jei žinome, kad medkirtys dirba už atlygį arba skaldo malkas savo paties atsargoms, arba galbūt daro tai rekreacijai. <...> Panašiai suprantame besitaikančio ginklu asmens motyvą, jei žinome, kad jis gavo komandą šauti kaip šaulių būrio narys, kad jis kovoja su savo priešu arba kad jis tai daro kerštaudamas“ (ibid: 8–9).

1971 m. išleistoje knygoje *Aiškinimas ir supratimas* von Wrightas daro iš esmės tą pačią skirtį – atskiria *elgsenos supratimą* (suprasdami elgseną jos deskripciją perkeliamie į teleologinį lygmenį, aprašome elgseną intencionalistine kalba) ir *teleologinį veiksmo* (t. y. intencionalistiškai suprastos elgsenos) *aiškinimą* (von Wright 1971: 124). Tezę apie metodologinį atpažinimo pirmumą prieš aiškinimą von Wrightas gina tiek bendru pavidalu („[t]am, kad būtų įmanoma pradėti aiškinimą, jo objektas – *explandum* – turi būti aprašytas“ (ibid: 135), tiek veiksmų kontekste („[p]irma veiksmo teleologinio aiškinimo paprastai eina kokių nors duomenų apie elgseną intencionalistinio *supratimo* veiksmas“ (ibid: 132).

Jeigu atpažinimas yra būtina aiškinimo sąlyga, turime pripažinti, kad veiksmų at-

pažinimo problema yra pamatinė socialinių mokslų filosofijos (bent jau tokios, kuri veiksmo aiškinimą laiko metodologiniu socialinių mokslų pagrindu) problema¹¹. Socialinių mokslų filosofija turi arba pati pateikti patenkinamą veiksmų atpažinimo teoriją, arba teikti šią užduotį kitiems mokslams, pavyzdžiui, kognityvinei psichologijai. Kol patenkinamos teorijos nėra, būtų sunku teigti, kad veiksmą elementariuoju konceptuali vienetu pripažįstantys socialiniai mokslai turi skaidrą metodologinį pagrindą.

Veiksmų atpažinimas: dvi išeitys

Anksčiau aptartą prielaidą (1) argumentacijos dėlei papildykime dar dviem:

- (1) Nėra apibrėžtos procedūros, leidžiančios sužinoti, ar veiksmas priklauso tam tikram tipui.
- (2) Veiksmų tipai egzistuoja.
- (3) Įmanoma žinoti, ar veiksmas priklauso tam tikram tipui.

Argumentacijos dėlei tarkime, kad (2) ir (3) įrodyti nereikia. Tik paminėkime, kad jei nepripažinsime (2), tai, pasitelkdami Wilhelmo Windelbando skirtį tarp nomotetinių ir ideografinių mokslų, galėsime kalbėti tik apie radikaliai ideografinius socialinius

¹¹ Šiame straipsnyje aptariama veiksmų atpažinimo problema yra įdomi ne tik socialinių mokslų filosofijos kontekste, bet ir pati savaime kaip ontologijos problema – koks yra veiksmų tipų ontologinis statusas? Be to, ji gali turėti implikacijų ir kitoms sritims: veiksmo teorijai (pvz., sprendžiant veiksmo individuacijos problemą), moralės teorijai (pvz., analizuojant partikuliarizmo/universalizmo kontroversiją metaetikoje), socialiniams mokslams (pvz., plėtojant naujas konceptualias priemones individų ar grupių veiksmams operacionalizuoti), kognityviniam mokslui (pvz., veiksmų atpažinimo tyrimai, veiksmų atpažinimo programinės įrangos kūrimas), teisės filosofijai (pvz., nusižengimų tipologija teisės dokumentuose) ir kitur.

mokslus, labai apribojančius apibendrinimo galimybę. (3) teisingumas (jei ir ne absoliutus, tai bent kai kalbame apie įprastus atvejus) remiasi kasdieniu patyrimu.

Kuo papildyti šią teiginių sistemą, kad gautume neprieštarinę teoriją?

Iš karto peršasi dvi galimos išeitys. Aptartas prielaidas galima papildyti kuria nors viena iš šių prielaidų:

(4a) Esama tiesioginės tipo išvalgos veiksmė¹².

(4b) Esama neapibrėžtos holistinės procedūros, leidžiančios sužinoti, ar veiksmas priklauso tam tikram tipui¹³.

Veiksmų atpažinimas kaip *virtus dormitiva*

Ar tai tikrai skirtingos išeitys? Teigiu, kad jei mums rūpi socialinių mokslų metodologinių pamatų skaidrumas, šios dvi išeitys iš esmės yra lygiavertės. Už tai galima pateikti keletą argumentų:

a) Abiem atvejais procedūros nėra mums skaidrios: galime žinoti, kad pajėgiame

---

¹² Pavyzdžiui, Matthew Ratcliffe'as teigia: „Veiksmai, gestai ir [pvz., veido] išraiškos paprastai yra patiriami, o ne išvedami patirtos elgsenos pagrindu“ (Ratcliffe 2007: 121). Nėgana to, jis teigia, kad ši tezė puikiai dera su neuromokslu atradimais, susijusiais su veidrodiniais neuronais (ibid: 129–139).

¹³ Šiame kontekste gali būti vartojamos tokios sąvokos kaip „lingvistinės konvencijos“, „kultūrinis kontekstas“, „interpretacija“, „vulgarioji psichologija“ (*folk psychology*), „kalbiniai žaidimai“, „konceptualiosios schemas“, „bendrų prasmų horizontai“, „kolektyvinė sąmonė“ ir t. t. Visais šiais atvejais susiduriame su tam tikra „redukcija“ į platesnį kontekstą. Donaldas Davidsonas teigia: „Būtų klaida manyti, kad todėl, kad veiksmo įdėjimas į platesnę tvarką (*larger pattern*) jį paaiškina, dabar mes suprantame, su koku aiškinimu turime reikalą. Kalbos apie tvarkas ir kontekstus neatsako į klausimą, kaip pagrindai paaiškina veiksmus (*reasons explain actions*), mat reikalinga tvarka ar kontekstas apima tiek pagrindą, tiek veiksmą“ (Davidson 1963: 692).

veiksmus atpažinti, tačiau negalime išsamiai paaiškinti kaip.

b) Abiem atvejais susiduriame su tam tikromis „neišreikštomis žiniomis“ (*tacit knowledge*): gebėjimas atpažinti veiksmus veikiau primena gebėjimą važiuoti dviračiu ar nepadauginti virtuvėje druskos nei gebėjimą rūšiuoti monetas pagal dydį ar naudotis „Vadovu augalams pažinti“.

c) Abiem atvejais procedūros mums nėra pavaldžios: jos gali būti įgimtos arba įgytos, gali būti tvirtai nustatytos arba lanksčios, bet visada duotos iš anksto. Tiesa, jas galima ugdytis, bet konkretaus jų taikymo (t. y. veiksmo atpažinimo) atveju jos visada yra išankstinė duotis.

Toks tiesioginės veiksmų tipų išvalgos ir neapibrėžtos holistinės veiksmų interpretavimo procedūros palyginimas rodo, kad abiem atvejais susiduriame su tam tikra neskaidria ir toliau neaiškinama episteminė gاليا. Ir jei Arganas teigė, kad opiumas turi migdymo galią, socialinių mokslų filosofija, tol, kol nesugebės pateikti patenkinamos veiksmų atpažinimo teorijos, bus priversta tenkintis (gal eksplicitiškai ir nepasakyta) nuostata, kad kaip opijus turi migdymo galią, socialinių mokslų filosofija, tol, kol nesugebės pateikti patenkinamos veiksmų atpažinimo teorijos, bus priversta tenkintis (gal eksplicitiškai ir nepasakyta) nuostata, kad kaip opijus turi migdymo galią, taip žmonės (o sykiu ir socialiniai mokslininkai) turi veiksmų atpažinimo galią¹⁴.

---

¹⁴ Gali kilti klausimas, ar ši problema nėra būdinga visų rūšių kategorizavimui. Gali būti, kad su tomis pačiomis problemomis susiduria ir kai kurios kitos rūšys – bent jau tos, kurių priskyrimui reikia atsižvelgti į intencinį komponentą, pavyzdžiui, artefaktai. Tiesa, natūralių rūšių atveju paprastai galime rasti visiems atvejams tinkamą tipologizavimo kriterijų. Pavyzdžiui, genetinė analizė šiuo metu yra standartinis priskyrimo biologinei rūšiai kriterijus.

LITERATŪRA

- Barber, B. 1990. *Social Studies of Science*. New Brunswick: Transaction Publishers.
- Davidson, D. 1963. Actions, Reasons, and Causes“, *The Journal of Philosophy* 60(23): 685–700.
- Dranseika, V. 2008. Kokybinės veiksmų tipologijos problema šiuolaikinių socialinių mokslų filosofijoje. Istoriografijos apžvalga, in *VU doktorantūros studijos Ekonomikos fakultete ir TSPMI*, M. P. Šaulauskas ir S. Vaškevičienė (sud.). Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, p. 185–190.
- Hollis, M. 2000. *Socialinių mokslų filosofija*. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla.
- Pettit, P. 2009. „The Reality of Group Agents“, in *Philosophy of the Social Sciences. Philosophical Theory and Scientific Practice*. Mantzavinos, C. (ed.). New York: Cambridge University Press: 67–91.
- Ratcliffe, M. 2007. *Rethinking Common Sense Psychology*. London: Palgrave Macmillan.
- Searle, J. 2009. Language and Social Ontology, in *Philosophy of the Social Sciences. Philosophical Theory and Scientific Practice*. Mantzavinos, C. (ed.). New York: Cambridge University Press, p. 9–27.
- Sheldon, R. C. 2001. Some Observations on Theory in the Social Sciences, in *Toward a General Theory of Action: Theoretical Foundations for the Social Sciences*. Shills, E., Parsons, T., Smelser, N. (sud.). New Brunswick: Transaction Publishers, p. 30–46.
- Taylor, Ch. 1964. *The Explanation of Behaviour*. London: Routledge & Kegan Paul.
- Tännsjö, T. 2009. On Deviant Causal Chains – No Need for a General Criterion, *Analysis* 69(3): 469–473.
- von Wright, H. G. 1951. Deontic Logic, *Mind* 60(237): 1–15.
- von Wright, H. G. 1971. *Explanation and Understanding*. London: Routledge & Kegan Paul.
- Weber, M., 1978. *Economy and Society. An Outline of Interpretive Sociology*. Berkeley–Los Angeles–London: University of California Press.

ACTION RECOGNITION AS *VIRTUS DORMITIVA*

Vilius Dranseika

S u m m a r y

In this paper, I propose the conceptual means that allow for the formulation of the claim that in the theories of philosophy of social science that take action recognition as the methodological basis of social explanation, action recognition is treated as a *virtus dormitiva*. Here action recognition may be understood either as a direct perception of action-types in behaviour or as an indeterminate holistic procedure of action interpretation. In both cases we encounter

positing of nontransparent and further unexplainable epistemic power. The problem of *virtus dormitiva* becomes especially pressing if we recognize the methodological primacy of the problem of action recognition over the problem of action explanation.

Keywords: action recognition, explanation of actions, action types and act tokens, philosophy of social sciences.

Įteikta 2009 09 09